

**RASMIY VA NORASMIY MULOQOTLARDA YOLG‘ON VA
XUSHMUOMALALIK STRATEGIYALARINING UYG‘UNLIGI
(ISPAN TILIDAGI DIALOG MISOLLARI ASOSIDA)**

Tursunova Parvina Mamurjonovna

“Ipak yo‘li” turizm va madaniy meros

xalqaro universiteti assistent o‘qituvchisi

Annotatsiya

Mazkur maqola ispan tilidagi rasmiy va norasmiy muloqot jarayonida yolg‘onning xushmuomalalik strategiyasi sifatida qo‘llanishini lingvopragmatik yondashuv asosida tahlil qilishga bag‘ishlanadi. Tadqiqotda yolg‘on nutqiy xatti-harakat sifatida faqat salbiy hodisa emas, balki muayyan kommunikativ vaziyatlarda ijtimoiy muvozanatni saqlash, suhbatdoshning ijtimoiy qiyofasini (face) himoya qilish va muloqot samaradorligini oshirishga xizmat qilishi ko‘rsatib beriladi. Ispan tilidagi rasmiy va norasmiy dialoglardan olingan misollar asosida yolg‘on va xushmuomalalik strategiyalarining o‘zaro uyg‘unlashuvi ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: nutqiy xushmuomalalik, yolg‘on, pragmatika, nutqiy strategiya, rasmiy muloqot, norasmiy muloqot, ispan tili.

Zamonaviy tilshunoslikda muloqot jarayoni shaxslararo munosabatlarni shakllantiruvchi va tartibga soluvchi muhim ijtimoiy hodisa sifatida talqin etiladi. Nutqiy xushmuomalalik ushbu jarayonning ajralmas qismi bo‘lib, suhbatdoshlar o‘rtasidagi ijtimoiy masofa, maqom va kommunikativ maqsadlarni muvozanatda saqlashga xizmat qiladi. Aynan shu nuqtada yolg‘on fenomeni murakkab va ko‘p qirrali pragmatik hodisa sifatida namoyon bo‘ladi.

An‘anaviy qarashlarda yolg‘on axloqiy jihatdan salbiy baholanadi. Biroq pragmatik yondashuv yolg‘onning funksional jihatlariga e‘tibor qaratib, uni

muayyan vaziyatlarda kommunikativ zarurat natijasi sifatida talqin etadi. Ayniqsa, ispan tilidagi muloqotda bilvosita nutq, yumshatish va ehtiyotkorlikka asoslangan strategiyalar yolg'on bilan uyg'unlashib, xushmuomalilikning samarali vositasiga aylanadi.

Tadqiqot Brown va Levinsonning xushmuomalilik nazariyasiga, Grice kooperativ tamoyiliga hamda Leechning pragmatik maksimalariga asoslanadi. Ushbu nazariyalarga ko'ra, har bir suhbatdosh o'zining ijtimoiy qiyofasini — ijobiy va salbiy yuzini — saqlashga intiladi. Yolg'on ana shu yuzni saqlashga qaratilgan nutqiy strategiyalardan biri sifatida namoyon bo'lishi mumkin.

Ispan tilida xushmuomalilik ko'pincha bilvosita nutq aktlari, shart mayli, modal fe'llar va leksik yumshatkichlar orqali ifodalanadi. Ushbu vositalar yolg'on mazmunini ochiq emas, balki ehtiyotkor shaklda yetkazish imkonini beradi.

Rasmiy muloqotda (ishbilarmonlik suhbatlari, rasmiy yozishmalar, xizmat uchrashuvlari) yolg'on asosan konfliktlarning oldini olish va institutsional munosabatlarni saqlashga xizmat qiladi. Masalan, ispan tilidagi:

"Estamos estudiando su propuesta"

(Biz taklifingizni ko'rib chiqmoqdamiz)

kabi iboralar real qaror qabul qilinmagan bo'lsa ham, suhbatdoshni rad etmaslik va rasmiy hurmatni saqlash vazifasini bajaradi.

Bunday holatlarda yolg'on agressiv tusga ega bo'lmaydi, aksincha, normativ xushmuomalilik shakli sifatida qabul qilinadi. Natijada rasmiy muloqotda barqarorlik va ijtimoiy muvozanat ta'minlanadi.

Norasmiy muloqotda yolg'on ko'proq emotsional yaqinlik va ijtimoiy birdamlikni saqlashga xizmat qiladi. Do'stlar va oila a'zolari o'rtasidagi suhbatlarda:

"No pasa nada", "Todo está bien"

kabi iboralar real holatni yashirishi mumkin, biroq ular suhbatdoshni tashvishga solmaslik va muloqotdagi ijobiy muhitni saqlashga qaratilgan.

Masalan, quyidagi dialogni ko‘rib chiqamiz:

— *¿Te molestó lo que dije ayer?*

— *No, para nada.*

Mazkur holatda ikkinchi suhbatdosh aslida ranjigan bo‘lishi mumkin, biroq ochiq ziddiyatni yuzaga keltirmaslik va munosabatni saqlash maqsadida yolg‘on xushmuomalilik strategiyasini qo‘llaydi.

Yana bir misol:

— *¿Te gusta mi idea?*

— *Sí, es interesante.*

Bu yerda baho ijobiy shaklda berilgan bo‘lsa-da, u to‘liq samimiy bo‘lmashligi mumkin. Bunday yolg‘on muloqotdagi ijtimoiy muvozanatni saqlashga xizmat qiladi.

Bu turdagi yolg‘onlar ko‘pincha altruistik xarakterga ega bo‘lib, shaxsiy manfaatdan ko‘ra ijtimoiy totuvlikni ustuvor qo‘yadi.

Ispan tilidagi dialoglar tahlili shuni ko‘rsatadiki, yolg‘on xushmuomalilik strategiyalari bilan uyg‘unlashganda muloqot samaradorligini oshiradi. Leksik yumshatkichlar, bilvosita rad etish shakllari va modal konstruksiyalar yolg‘onning salbiy ta‘sirini kamaytiradi.

Rasmiy va norasmiy muloqotdagi farqlar shundan iboratki, rasmiy nutqda yolgʻon institutsional normalar bilan cheklanadi, norasmiy muloqotda esa emotsional va shaxsiy omillar ustuvor boʻladi.

Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, ispan tilidagi rasmiy va norasmiy muloqotda yolgʻon faqat salbiy hodisa sifatida emas, balki xushmuomalilikning muhim pragmatik vositasi sifatida namoyon boʻladi. U suhbatdoshlar oʻrtasidagi ijtimoiy muvozanatni saqlash, konfliktlarning oldini olish va kommunikativ samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ushbu xulosalar yolgʻon fenomenini pragmatik va madaniy kontekstda chuqurroq oʻrganish zarurligini koʻrsatadi.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language Usage. Cambridge University Press, 1987.
2. Grice H. P. Logic and Conversation. Academic Press, 1975.
3. Leech G. Principles of Pragmatics. Longman, 1983.
4. Bravo D. La cortesía verbal en español. Arco/Libros, 2004.
5. Escandell Vidal M. V. Introducción a la pragmática. Ariel, 2014.
6. Thomas J. Meaning in Interaction. Longman, 1995.
7. Yus Ramos F. Pragmática y comunicación intercultural. Arco/Libros, 2010.